

Goethe

A Sprüche in Prosa-ból

Ha az ember egészséges természete egészként működik, ha úgy érzi magát a világban, mint egy nagy, szép, méltóságteljes és értékes egészben, ha a harmonikus gyönyörködés tiszta, szabad elragadtatásra juttatja, akkor a világmindenség, ha érzékelni tudná önmagát, felujjongna örömeiben, hogy célhoz ért, és megcsodálná saját létének és lényegének tetőpontját.

-

Levél Charlotte von Steinnek

Ezenkívül el kell neked árulnom, hogy egész közel vagyok a növények szaporodásának és szervezetének titkához, és hogy ez a lehető legegyszerűbb minden elgondolható között. A nappali ég alatt a lehető legszebb megfigyeléseket lehet végezni. Minden kétséget kizáróan és teljesen világosan megtaláltam a titok magvát, a leglényegesebb pontot, és az összes többit is látom már nagyban-egészében, csak néhány kérdést kell még tisztáznom. Az ősnövény lesz a világ legcsodálatosabb teremtménye, amiért maga a természet is irigyelhet majd. Ezzel a modellel és a hozzátartozó kulccsal az ember a végtelenségig találhat ki növényeket, amelyeknek következetesnek kell lenniük, vagyis: ha nem is léteznek, létezhetnének, és nem ám valamilyen költői vagy festői árnyképek és látszatok, hanem belső igazságuk és szükségességük van. Ugyanez a törvény alkalmazható lesz minden másra is, ami csak él.

A későbbi megértés előkészítésére azért annyit már most is elmondhatok: megvilágosodott előttem, hogy az igazi Proteus abban a növényi szervben rejlik, amelyet közönségesen levélnék hívunk, amely minden megnyilatkozás mögött megbújik és megnyilatkozik. A növény előre és hátra nem más, mint levél, olyan szoros egységben a jövőbeli csírával, hogy egyik a másik nélkül teljesen elgondolhatatlan. Egy ilyen fogalmat felfogni, elviselni, megtalálni a természetben, olyan feladat, amely keservesen édes állapotba hoz bennünket.

-

Feljegyzések

Odaértünk Schiller házához, a beszélgetés becsábított; élénken előadtam a növény metamorfózisát, és néhány jellemző tollvonással fölvezéltem neki egy szimbolikus növényt. Nagyon nagy figyelemmel követte mindezt, határozott, értő nyugalommal; de amikor végére értem, megcsóválta a fejét és azt mondta: „Ez nem tapasztalás, ez egy idea!” Meghökkenem és bosszankodtam valamelyest: ismét élesen kirajzolódott a határvonal, amely elválasztott bennünket. Ismét eszembe jutott az „Anmut und Würde”-ben kifejtett vélemény, mozdulni készült bennem a régi harag, de összeszedtem magam és kijelentettem: „Ezzel ki tudok egyezni, hogy ideáim vannak, anélkül, hogy tudnék róluk, viszont a szememmel látom őket.”

Schopenhauer Goethe-ről

(Schopenhauer szerint a fény pszichológiai jelenség, ezért a látás képessége nélkül nem lehet megmondani, hogy létezik-e a fény.)

„Hogyan, nézett rám Jupiter szemével, Ön szerint a fény csak akkor létezik, ha Ön éppen nézi? Nem, Ön nem létezne, ha a fény nem nézné Önt.”

A természettudományi írásokból a fényről

„A szem a fénynek köszönheti létét. A fény, közömbös állati segédszervekből hív létre egy olyan szervet, amely hasonlónak válik hozzá, és így jön létre a szem, a fényben a fénynek, hogy összetalálkozzon a belső fény a külsővel.”

„Minden tárgy, amit helyesen megnéznünk, felnyit bennünk egy új szervet.”

Steiner, Bevezetés Goethe természettudományos írásaihoz (GA 1)

„A realisták nem értik, hogy az objektív idea, és az idealisták nem értik, hogy az idea objektív.”

„A transzcendentális világnézet a fogalmi megismerést a világ *képének* tekinti, az immanens [Steineri] világnézet *legfőbb megjelenési formájának*.”

Ha szemügyre vesszük Goethe metamorfózis tanát, ahogy 1790-ben rendelkezésre állt, akkor azt találjuk, hogy Goethe számára ez a fogalom a váltakozó kiterjedés és összehúzódnás. A növény legjobban a magban húzódik össze (koncentrálódik). Ezt követi az első kibontakozás a levélben, az alakító erők kiterjedése. Ami a magban egy pontra sűrűsödik, a levelekben kiterjed a térben. A kehelyben az erők ismét összehúzódnak egy tengely-pontban; a következő kiterjedés létrehozza a koronát; a porzókat és a bibét ismét összehúzódnás hozza létre; a termést az utolsó (harmadik) kiterjedés, majd ezután a növényi élet teljes ereje ismét a legnagyobb mértékben összehúzódnak magba rejtőzik (az entelechia¹ elve).

Az „egész” (az idea) határoz meg minden egyest, önmagából, lényének megfelelően. Ezt az önmagát meghatározót nevezhetjük Goethe-vel entelechiának. Az entelechia tehát az az erő, amely önmagát hozza létre. Ami a megjelenésbe lép, annak van érzékszervileg észlelhető léte is, de ezt az entelechia elve határozza meg.

Ha eljutottunk addig a pontig, ahol megértjük valaminek a lényegét, mint ideát, akkor utóbbiban teljesen önmagában zárt, önmagára támaszkodó és önmagát hordozó valamit látunk, ami nem szorul semmilyen további, külső magyarázatra, és aminél ezért megállhatunk.

Látjuk az ideán – ha csak megvan hozzá a képességünk –, hogy minden megvan benne, ami alkotja, hogy vele mindent megkaptunk, amire kérdezni lehet. Az ideában megértettük a létezés teljes alapját, ami maradéktalanul beleáradt az ideába, amit ezért nem kell sehol máshol keresnünk, mint magában az ideában. Az ideában nem *képet* találtunk ahhoz, amit a dologban keresünk, hanem azt magát, amit kerestünk.

Szellemünknek az a feladata, hogy úgy fejlessze magát, hogy képessé váljék az egész, számára adott valóságot úgy átlátni, ahogy az ideából kiindulva megjelenik. Fáradhatatlan munkásnak kell bizonyulnunk, abban az értelemben, hogy minden tapasztalati tárgyat átalakítunk, úgy, hogy fogalmi világképünk részévé váljék. Ezzel megérkeztünk oda, ahol a Goethe-i világszemlélet elkezdődik.

¹ Az *entelechia* (ἐντελεχία) kifejezés Arisztotelésztől származik (Metafizika, IX. 8). Három részből áll: *en* (ben), *tel* a *telos* szóból (cél), *echeia* az *echein* szóból (tart, hord): önmagában hordja célját.

Gyuri

A 17. füzetből

A teremtő az embernek adta az egyetlen univerzális szubsztanciát, a szeretetet vagy figyelmet. Ez az ember szellemi lénye. Ahhoz, hogy átvehesse, individualizálnia kell. Az Univerzális az Ős-Individuumból származik, ezért lehet az individualizálás eszköze.

A tudat, az öntudat csoda, és ha akarod szent. Nincs külön szentség.

A világosság világának hierarchikus szerkezete van: a jelentések feloldódnak nagyobb jelentésekbe, fölfelé. Az Én-lények hierarchiái a formáktól való szabadság mértékében különböznek: minél forma-mentesebbek, annál magasabb jelentésre vetnek fényt.

A hetedik nap vége

Mivel a fogalmiság hozzátartozik a dologhoz, sőt ő teszi csak azzá, ezért egy dolog észleletének és fogalmának ugyanabból a forrásból kell fakadnia. Ez, a megismerés – egyelőre még – tudatfölötti világossága, ami még nem tört szét az emberi szervezeten a tükrözött gondolkodás és az idea nélküli észlelés kettősségébe. Még magában hordozza mindkét elemet – az egységben még nincs halott fogalom és idea nélküli érzékszervi érzet, amiké az élő egység széttörése után válik –, hanem világosság és élet, az igazi realitás, aminek élettelen, múlt árnyékképét a világosság és élet bomlástermékeiből szintetizálja az ember.